

Künefe sözcüğünün kökeni hakkında yapılan açıklamalar ne kadar doğru?

How accurate are the explanations about the origin of the word künefe?

Etimoloji Türkçe sözlüğüne göre künefe sözcüğünün kökeni Arapça.

Güya bu sözcük Arapça "tel **kadayıfı**" anlamındaki kunāfa كُنافة [#knf] sözcüğü ile bağlantılıymış ve bu kaynakta yapılan açıklamaya bakarsak sözcük aynı zamanda Arapça "kanadı altına aldı, kucakladı" anlamındaki fiil olan **kanafa** (كُنف) sözcüğü ile de alakalıymış.

Fakat aynı kaynakta yapılan açıklamalara bakarsak bu sözcüklerin tamamının kökü olarak Arapçada "**helâ**" anlamına da gelen kanîf (kanf/kanaf/**kenef**) sözcüğü gösterilmiştir. Bu sözcüğün de aynı zamanda Arapçada "korumak, kanadı altına alma, **kucaklama**, **saklayarak koruma**" anlamlarına geldiği de yazılmaktadır. Üstelik bu sözcük Aramice "kanat" anlamına gelen (İbranicede kanap קנפ ve Aramice kanpā כנפא) sözcüğü ile de bir şekilde bağlantılıymış¹.

Bu açıklamalara inanacak olursak, sözcüğün kökü İbranice ve Arami dilindedir. Aynı zamanda bu sözcüğün bu dillerden Arapçaya ve Arapçadan Türkçeye geçmiş bir sözcük olduğu açıkça yazılmıştır. Üstelik Arapça "**helâ**" anlamına gelen "**kenef**" sözcüğü ve "**künefe**" sözcüğü ile "**saklayarak koruma**" anlamındaki sözcük ortak köktenmiş. Üstelik İbranice "kanat" anlamına gelen "kanap" sözcü de aynı kökten sözcükmüş.

Künefe ve kenef sözcüklerinin ortak kökten geldiğinin yazılmış olması sizi künefe yemekten soğutmasın. Sağlığınız el veriyorsa ve doktorunuz müsaade ediyorsa künefenin tadını çıkartmaya çalışın.

Burada hemen aklımıza şu soru geliyor. Türk dilinde "**kanat**" anlamında ve Türkçe olan KANAT sözcüğü varken, İbranicede olduğu söylenen aynı anlamdaki KANAP sözcüğü neden Türk dili kökenli olmasın?

Aslında İbranice olduğu söylenen bu sözcük Eski Türkçe **kanat** ve **kuş-kanadı** anlamındaki "KANAT" sözcüğünün fonetik yakın biçiminden başka bir şey değildir.

Moğolcada da **kanat** sözcüğü "**kana**" biçiminde ve "iri/büyük tüy" anlamında geçmektedir.

Bazı dil bilimciler bu sözcüğün Moğolca çoğul eki olan +It ile kana-ıt/kanat biçimine geldiğinin düşünülebileceğini belirtmektedirler².

S. Nişanyan kelime kökenleri sözlüğüne bakalım ve orada kenef sözünün nasıl açıklandığını da okuyalım.

— {"helâ" [Cafer Efendi, Risale-i Mi'mâriyye, 1614]

kenîf ve xelâ ve beytül-ferâğ Arabîdir, Farisîde ve Türkîde kademgâh [ayakyolu] ve âbhâne ve memşâ derler.

~ Ar kanîf كُنف z [#knf fa'îl sf.] 1. korunak, sığınak, 2. helâ < Ar kanafa كُنف zkanadı altına aldı, kucakladı, saklayarak korudu ≈ Ar kanaf كُنف zkanat (≈ İbr kanap קנפ za.a. ≈ Aram kanpā כנפא za.a.) }

Daha sonra aynı kaynakta künefe sözünün nasıl açıklandığına baktım;

— {"Antakya usulü sıcak tel kadayıf" [Milliyet - gazete, 1966]

¹ Bakınız: Etimoloji Türkçe Sözlüğü <<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/k%C3%BCnefe>>

² Bakınız: <<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/kanat>>

Antakya'nın (...) meşhur künefe adı verilen peynirli sıcak kadayıfını tatmak

~ Ar kunāfa(t) كنافة z [#knf fu'āla(t) mr.] tel kadayıfı < Ar kanafa كنف kanadı altına aldı, kucakladı}

Kanat, kenef ve künefe sözcüklerinin birbiri ile ortak kökten geldiğini ileri sürebilmek sadece ve sadece elinizde daha mantıklı bir açıklama olmadığında ve bu anlamları veren ses biçimi yakını farklı sözcükleri bağlayacak kökleri bulamadığınızda mümkün olabilir. Kısacası tamamen yakıştırma veya uydurma dil bilimi örneği bir açıklama dil bilimine dahil edilmiştir diyebiliriz. Fakat benzeri durum binlerce başka sözcük için de geçerlidir. Yeter ki yabancı olduğu söylenen sözcüklerin kökenini fazla deşelemeyin ve kesinlikle de bunların aslında Türkçe olabileceğini düşünmeyin. Kısacası, **kenef** sözcüğü ile **kanat** ve **künefe** aynı kökten olabilir ve bu tip bir açıklamada hem mantıksal hem de dil bilimsel olarak bir sorun da yok diyorlar bir anlamda.

Bu iki farklı sözcük için yapılmış açıklamaların kesiştiği bir alan var. Hem **künefe** hem de **kenef** sözcükleri için Arapça "knf-" biçimindeki ortak köke işaret edilmiş. Bu tamamıyla farklı anlamlara geldiği halde ses değeri biçimleri birbirine yakın olan sözcüklerin dil bilimciler eliyle ortak bir sözcük köküne yakıştırılmasıyla alakalı bir durumdur.

Muhtemelen **kenef**, **kanat** ve **künefe** sözcükleri açıklandığı gibi İbranice, Aramice veya Arapça değil. Bu açıklamalar mesnetsiz, kanıtsız, tutarsız yakıştırmalardan başka bir şey değildir. Fakat bu dillere alıntılanmış farklı sözcüklerin bu dillerde birbirlerine yakın ses biçimlerine evrilmiş olması olasılığından söz edilebilir.

Türk dilinden Arapçaya geçen kelimeler üzerine pek çok Akademik makale yazılmıştır ve bu makalelerde gösterilen kelimelere bizler de muhtelif eklemeler yapabiliriz.

Türkçenin bazı ağızlarında **KÜN** olarak seslendirilen kelimeyi günümüzde Anadolu'da çoğunlukla **GÜN** olarak seslendiririz. **K** ve **G** ses dönüşümü Türk dilinin farklı ağızlarında sıklıkla görülür. Kelimenin esas bir anlamı da GÜNEŞ'dir. Güneş bin yıllardır kutsal, ulu, Tanrısal veya bazı inançlarda Tanrının kendisi olarak da görülmüştür. Yaratıcı ile yaratılanın arasında ve hayatın güzelliği ile güneş arasında sürekli olarak bağlantılar görülmüş olması doğaldır.

GÜNEŞ (GÜN-) sözcüğünün Türk dilinin bazı ağızlarında KÜNEŞ (KÜN-) olarak seslendirildiğini bilmekteyiz.

Bugün EKMEK olarak seslendirdiğimiz sözü geçmişte ve/veya bugün EPEK, EPEG, EPEX, EPEH ve sondaki sessiz düşerek EPE seslendiren Türk dili ağızları yoktur veya olmamıştır zannetmeyin. Kelimeler ağızlarda durmaksızın evrilir. Bu evrilmiş uzun zaman alır ve kayma anlamlarıyla aynı sözcükler öyle bir hale gelir ki dilinize tekrar geri döndüğünde tanıyamaz olursunuz ve bunları zamanla değişen anlamlarıyla birlikte yeni ses biçimleriyle dilinize tekrar alırsınız. Dilimizde bu durumun pek çok farklı örnekleri de görülmektedir.

Türk dilinde son ve ilk sesin ya da hecenin düşmesi ve dilin doğasındaki ses uyumuna göre kısaltmaların yapılması yanı sıra P ve F ses değişimi de farklı ağızlarda sıklıkla görülür. Ekmek anlamına gelen EPEK sözcüğünün değişerek EPE seslendirilmeye kadar evrilmiş olabileceğini dikkate aldığımızda, bunun bazı ağızlarda EFE olarak seslendirilmiş olması ihtimali de düşünülmelidir. Bu seslendirme farklılıkları esasen veren dilin içerisinden yaklaşımla değil alan dilin duyma algısı ve gırtlak yapısı dolayısı ile de oluşabilir. Bu ses biçimi olasılıklarını

hesaba katmasanız da **KÜN+EPEK** sözcükleri **KÜNEFE** biçimini almıştır diyebiliriz. Dil bilimi de zaten ve esasen ses değeri ve anlam yakınlığını esas alarak sözcük incelemelerini yapmaktadır.

Yani, künefe sözcüğü aslında bir bileşik sözcük olarak doğmuş olmalıdır. Sözcüğün hem kökü hem de bileşeni açıkça Türkçe kökenlidir. Farklı ağızlarda bu bileşik sözcüğü KÜN+EPEK / GÜN+EKMEK veya KÜN+EPEH ya da KÜNEFE biçiminde seslendirmeniz mümkündür. Bu durum yine de benim bu sözcüğü anlamca "GÜNEŞ ÇÖREĞİ" veya "IŞIKLI EKMEK" olarak günümüz Türkiye Türkçesinde açıklamamı sağlamaktadır. Gerçekten de kıvartılmış ve şerbeti verilerek parlak bir yuvarlak görünüm almış bir tabak künefe "gün çöreği" anlamında adlandırılmayı hak etmektedir.

Burada yaptığımız bu açıklamalar ve anlam içeriği dahilindeki çevirimiz dil bilimi alanında kabul edilmeyebilir. Bunun bir önemi yoktur. Dahası, birçok dilbilimcinin anagram diyebileceği bu okuma yaklaşımımız anagram tanımına uymadığı gibi, Arapça denilen dilde kökenlerini incelediğimiz yüzlerce kelimelerin hecelere ayrıldığında Türkçe anlamlar ile örtüşüyor olması bir tesadüf olamaz. Çünkü matematiksel ihtimaller hesabı bu kadar çok sayıda tesadüf denilen örtüşmenin aslında tesadüf olmadığını bize çok güçlü biçimde söylemektedir. Dil biliminden matematik ve mantık soyutlanırsa ona aslında bilim de diyemeyiz.

Matematik ve mantığı dilbiliminden soyutlayarak okuma yapamayız. Çünkü matematik ve mantıktan uzaklaşan açıklama ve benzetmeler aslında bilimsel olarak da güçlü bir olasılık sayılamazlar.

Künefeyi ilk olarak Antakyalı kardeşlerimiz mi, Araplar mı, yoksa Erken-Türkler mi icat etti? Soruyu bu şekilde sorarsak elbette bu farklı bir tartışma konusudur. Muhtemelen sözcük kökeni hangi dilde ise o dili konuşan insanlar icat etmiş olmalıdır. Ancak yazdığımız gibi ona bu ismi koyan ilk kişi sanırım bu tatlının tepsideki yuvarlak ve nar gibi kızarmış halini güneşe ve onun tatlılığını da yaşamın özüne ve tatlılığına bağdaştırarak ona "güneş çöreği" anlamındaki adını vermiş olmalıdır. Bu açıklamayı mantıksız buluyorsanız sözcüğün Arapçada kenef sözcüğünün üretildiği kökten üretildiğini düşünmeye devam edebilirsiniz. Ya da İbranice "kanat" anlamındaki sözcüğün Öz Türkçe kanat sözcüğünden bağımsız olarak bu dilde doğduğunu varsaymaya devam edebilirsiniz.

Bu arada bilmenizde fayda var ki, kanat anlamındaki Eski Türkçe kanat sözcüğü 900 yılından önce yazılmış olan İrk Bitig elyazmasında "kanatına urup" (kanadına yükleyip) biçiminde geçmektedir.

Keyfiniz künefe (kün epek) tadında ve çıtırlığında olsun.

Saygılarımla,

Ahmet Ardıç

08-08-2019

Not: Bu makaleye son eklemeler Ağustos 2023 tarihinde yapılmıştır.